

Яцків Р. Б. Біблейские онимы в поэтическом дискурсе Марии Матиос.

Аннотация

В статье в аспекте лингвокультурологии проанализированы библейские онимы поэтических произведений Марии Матиос. Выделено лексико-семантические группы, в рамках которых представлены имена Бог (Господь, Христос). Выявлено контекстуальные семантические особенности библеантропонимов Мария, Адам, Ева, Иуда, ойконимов Иерусалим, Содом, оронима Голгофа.

Ключевые слова: лингвокультурология, Библия, библейский оним, поэтический дискурс.

Yatskiv R. B. The biblical onyms in the poetic discourse of Maria Matios.

Summary

In the article analyzed in terms of linguistics and cultural onyms biblical of poetic works of Maria Matios. Allocated lexical-semantic groups within which the represented the names of God. It was found contextual semantic features bibliyeantroponyms Maria, Adam, Eve, Judas, oikonyms Jerusalem Sodom oronym Golgotha.

In artistic works own names «outgrow» framework its direct semantics and implement various new features. As component literary text, they acquire new connotations, symbolizations become an important means of emotional and imaginative deployment of artistic canvas.

It is proved that the Bible dumb, constituting a separate layer of religious lexicon is one of the most important groups of general language of proper names, have great expressive potential and become an important part of a literary text. In poetic discourse Maria Matios bibleonims become not just symbolism, imagery, metaphor gathering numerous analogies, but also reveal the inner world of lyrical heroine reveal the author's a religious outlook, and perform art function in the text, carry considerable association aimed at on cognition of Christianity as the highest the meaning of human life.

Key words: linguistics and culture, Bible, Bibleonym, poetic discourse.

УДК 37.035.6+372.881.111.1

Білас Л. М.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри комунікації та лінгвокраїнознавства

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

E-mail: lbilas@mail.ru

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Автор статті розкриває педагогічні підходи щодо розвитку національної самосвідомості студентської молоді в процесі навчання англійської мови. Подається опис теоретичних позицій, які склали концептуальну основу інтегративної моделі розвитку національної самосвідомості особистості студента, а також її компонентів (когнітивного, технологічного, соціально-педагогічного, аксіологічного). Стверджується, що в процесі взаємодії компоненти моделі формують психолого-педагогічні умови, які активізують розвиток зазначеної якості в студентів.

Ключові слова: національна самосвідомість, розвиток, особистість, модель розвитку національної самосвідомості особистості студента.

Постановка проблеми. Успішна реалізація виховання національної свідомості та самосвідомості молоді є провідною умовою розвитку всіх сфер суспільного життя в Україні, забезпечує їй високий рівень самопрезентації у світовому співтоваристві.

Закономірно, що ідея національно-патріотичного виховання особистості знайшла відображення у державних документах, зокрема в Законі України «Про освіту» (1991), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002), Концепції національного виховання (1996), низці нормативних документів.

З огляду на це особливого значення набуває виховання національної самосвідомості особистості як однієї із фундаментальних умов, що забезпечує цілісність та індивідуальність нації в

багатокультурному світі.

Від рівня сформованості національної самосвідомості у студентської молоді залежить не лише глибина самоідентифікації з українською нацією, стійкість поглядів, переконань і патріотичних почуттів, а й громадянська позиція та соціальна активність особистості, здатність спрямовувати власну діяльність на потреби розвитку української державності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означена проблема розглядається нині у філософському, культурологічному, психолого-педагогічному контекстах у трьох вимірах: глобальному, загальнодержавному та особистісному. Перший вимір розкриває тенденції співіснування різних етносів, культур, релігій у контексті глобалізаційних процесів (Ж. Бодрийяр, Е. Заграва, Р. Робертсон та ін.). Другий – висвітлює проблеми національної самобутності на загальнодержавному рівні (М. Головатий, О. Панарін, І. Сінагатулін, В. Шевченко та ін.). Для третього виміру характерним є національне самовизначення особистості (Ю. Бойко, О. Бочковський, А. Княжинський, Б. Кравченко, І. Кресіна, М. Ломацький, В. Мандрагеля та ін.).

У працях цих авторів підкреслюється, що національна самосвідомість формує особистість як носія етно-національних цінностей, визначає її духовні орієнтири та цілі життєдіяльності, є показником громадянської зрілості.

Вагомий внесок у розвиток теорії національного виховання молоді, обґрунтування закономірностей, принципів, змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу зроблено українськими вченими: І. Бехом, О. Вишневським, О. Киричуком, Г. Мартинюком, М. Романенком, Ю. Руденком, Б. Ступариком, О. Сухомлинською, Г. Філіпчуком, П. Щербанем та ін. Аналіз сучасних педагогічних досліджень свідчить, що проблема виховання національної свідомості та самосвідомості особистості пов'язується з розвитком у неї громадянських ціннісних орієнтацій (В. Кузь, В. Поплужний, З. Сергійчук та ін.); сприйняттям національних цінностей як морально-етичного й естетичного складника національного виховання, що мотивує власну життєдіяльність (Л. Ващенко, І. Єгорова, О. Корнієнко, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Оржеховська, К. Чорна та ін.); формуванням національного світогляду та вихованням комплексу особистісних якостей та рис характеру (Н. Видолоб, П. Ігнатенко, В. Хрущ, М. Шугай та ін.); дидактичними аспектами підготовки педагога до національного виховання (Л. Биркун, С. Борисова, С. Ніколаєва, В. Плахотник, О. Савченко, Н. Скляренко, Д. Тхоржевський та ін.).

Водночас, огляд науково-методичної літератури показав, що зазначена педагогічна проблема недостатньо вивчена в контексті навчання іноземної мови. На наше переконання, дисципліна «іноземна мова» у колі академічних курсів вищої школи має потужний освітній та виховний потенціал і може бути дієвим чинником розвитку й становлення національної самосвідомості студентської молоді.

Метою статті висвітлення наших педагогічних підходів до організації навчально-виховного процесу та виявлення психолого-педагогічних умов, здатних активізувати розвиток національної самосвідомості особистості студента в процесі навчання англійської мови. Результатом наукових пошуків та практичного досвіду викладання англійської мови стала теоретично обґрунтована та практично апробована модель розвитку національної самосвідомості особистості студента

Виклад основного матеріалу. Вибір методу моделювання, що був покладений в основу педагогічного пошуку, зумовлений багатоманітністю його гносеологічних функцій, що дає можливість упорядкувати окремі знання у відповідну систему.

Моделювання як метод наукового дослідження має широке застосування практично в усіх галузях наукового знання: природничого, гуманітарного, суспільного. Видатні вчені (М. Амосов, Б. Глінський, В. Глушков, С. Грязнов, Б. Динін, Е. Нікітін, Р. Подольний, О. Уйюмов, В. Штофф та ін.) підкреслюють універсальний характер означеного методу, оскільки він дозволяє моделювати все: від складних технічних пристроїв до поведінки людини та її емоційно-чуттєвого стану. Широко застосовуючи абстрагування та ідеалізацію, метод моделювання дає змогу окреслювати, а потім відтворювати та досліджувати саме ті параметри, характеристики чи властивості модельованих об'єктів, які безпосередньо підлягають пізнанню.

Метод моделювання, в основі якого лежить теорія подібності, аналогії, теорія систем ізоморфізму та гомоморфізму, за переконанням В. Нечаєва, базується на принципах аналізу (синтезу) та на евристичних (алгоритмах) творчості. На думку вченого, не існує творчого процесу, який би обходився без побудови моделі. Саме модель відображає найістотніші характеристики, притаманні процесу, явищу чи окремому об'єкту. Тому моделювання дозволяє перевірити

правильність теоретичних уявлень, уточнити сутність тих чи інших явищ і спрогнозувати перебіг різноманітних процесів [13, с. 54].

У нашому дослідженні ми спиралися на теоретичні підходи використання методу моделювання в педагогічних процесах, висвітлені в працях окремих науковців (Г. Алов, С. Архангельський, Ю. Виноградов, В. Дяченко, Н. Кларін, В. Пустовіт, С. Сисоєва, А. Сохор та ін.). В основу розробки моделі розвитку національної самосвідомості особистості студента було покладено загальноприйнятту в теорії структуру моделювання, запропоновану О. Лебедевим [9, с. 42]. Адаптація її до завдань нашого дослідження передбачила такі етапи моделювання: обґрунтування концептуальних підходів моделі розвитку національної самосвідомості особистості студента; розробка структури моделі з виокремленням її компонентів та визначенням їхнього змістового наповнення; вибір графічного образу моделі (рис. 1, див. наступну стор.).

Так, основу розробленої моделі розвитку національної самосвідомості особистості студента складають *концептуальні положення* про розвиток особистості як неперервний процес її самовдосконалення [2; 6; 18]; «Я»- концепцію як систему уявлень людини про себе, показник зрілості самосвідомості [1; 12; 14]; національну самосвідомість як духовний стрижень національно-культурного самовизначення особистості [3; 4; 5; 10; 11; 12; 15]; розвиток національного компонента освіти [7; 17; 19].

Провідними *методологічними підходами*, які водночас виступають інтегруючими чинниками складників кожного із компонентів моделі, визначено:

– *комунікативно-діяльнісний підхід*: передбачає організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів з домінуванням у навчально-виховному процесі діялісно-, інтелектуально-, комунікативно-орієнтованих, проблемно-пошукових завдань та прийомів. Вирішення реальних та уявних завдань здійснюється під час спільної діяльності студентів та діалогового спілкування. Діалогове спілкування ми розглядаємо як форму і засіб обміну інформацією, особистісними оцінками і цінностями, що сприяє утвердженню світоглядних цінностей студентів;

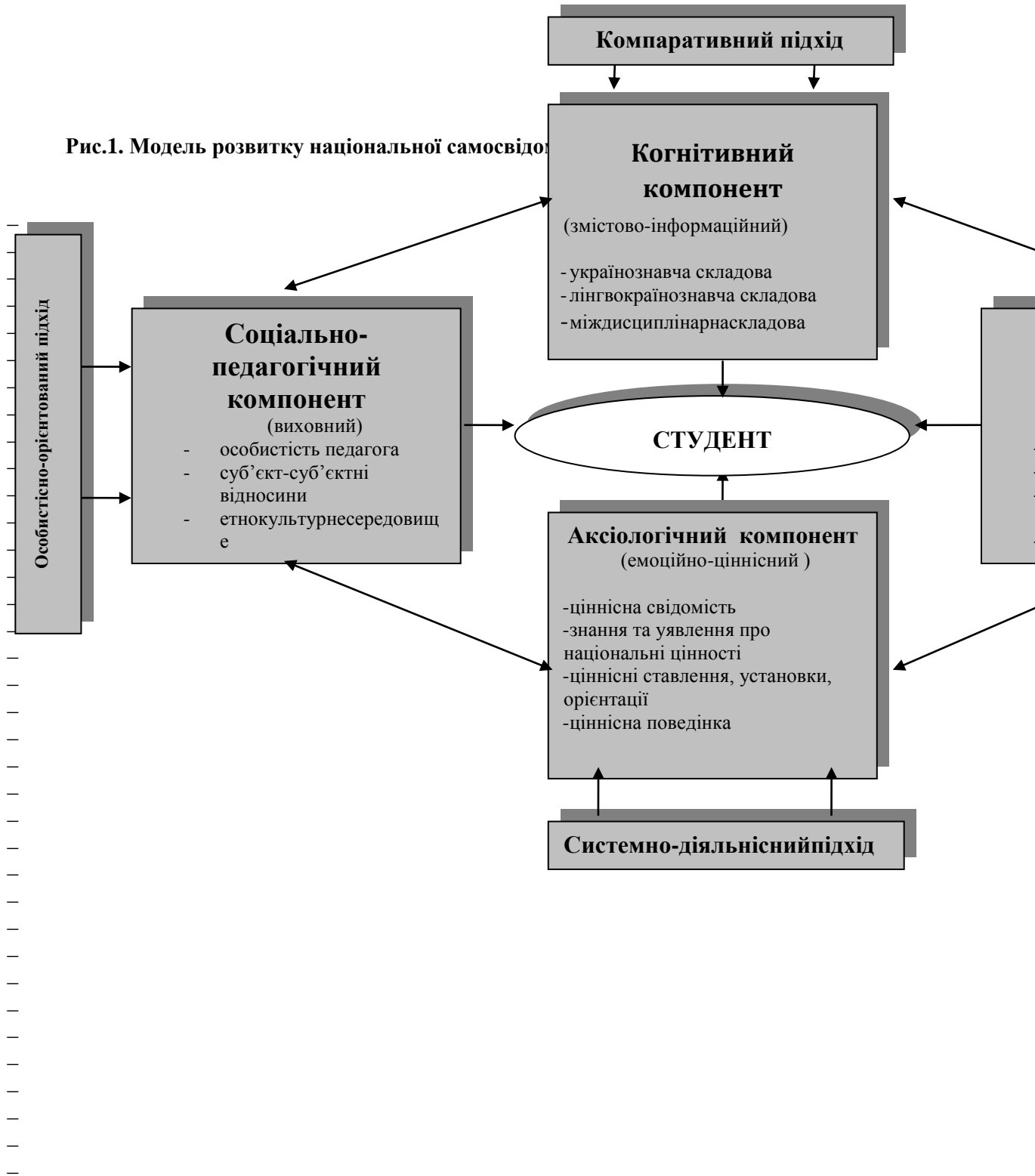
– *компаративний підхід*: дає змогу розвивати в студентів уміння аналітично мислити, порівнювати явища та реалії англійської культури з рідною, бачити спільні й відмінні риси, забезпечує міжкультурну спрямованість навчально-виховного процесу дисципліни «іноземна мова» і виступає основою для утвердження в студентів як власної національної самоідентифікації, так і набуття студентами міжкультурної компетентності (здібності до толерантного діалогу з представниками інших етносів, культур, країн);

– *особистісно-орієнтований підхід*: виступає формотворчою основою особистісного (інтелектуального, духовного, морального, національного) самопізнання, саморозвитку та самоактивності студентів і враховує природу відповідні особливості кожної особистості;

– *системно-діяльнісний підхід*: є базовим методологічним принципом єдності свідомості й діяльності. У процесі навчально-виховної діяльності закріплюються головні національні ідеї та цінності, створюються певні умови для самовизначення власного національного «Я». Згідно з ним процес становлення національної самосвідомості особистості вивчається як системне явище, з урахуванням різних факторів впливу на неї (внутрішніх та зовнішніх).

Визначальними *принципами*, що складають концептуальну основу моделі розвитку національної самосвідомості особистості студента, розкривають ідеологічне тло навчально-виховного процесу з іноземної мови та спрямовують діяльність педагога на формування національної самосвідомості студентів є:

– *демократизація*, що передбачає формування демократичного стилю спілкування та взаємовідносин педагога і студентів, урахування їхньої думки й ініціативи, взаємоповаги; усвідомлення взаємозв'язку між ідеалами свободи, правами людини і громадянською відповідальністю;

– *гуманізація*, що виявляється в любові та повазі до особистості молодої людини, створення умов для розвитку її кращих якостей і здібностей, розуміння її запитів та інтересів, виховання гуманної особистості;

– *культуровідповідність*, що полягає у вихованні в юнацтва поваги до рідної культури, національних цінностей, сприйнятті соціокультурних норм, що забезпечують духовну єдність та спадкоємність поколінь;

– *природовідповідність*, що враховує багатогранну й цілісну природу молодої людини, її вікові та індивідуальні особливості (фізіологічні, психологічні, національні);

– *етнізація*, як засадничий принцип і невід’ємний складник соціалізації молоді, полягає у наповненні навчально-виховного процесу національним змістом, виступає передумовою формування в студентів світогляду українського народу, виховання їх як типових носіїв національної культури;

– *єдність навчання та виховання*, що ґрунтується на органічному поєднанні засвоєння знань із духовним збагаченням особистості, підпорядкуванні змісту навчання і виховання формуванню національно-свідомих громадян України; розвитку в студентів творчих здібностей, спрямованих на створення нових цінностей, знань і вмінь;

– *діалогова взаємодія педагога зі студентом*, що забезпечує вирішення проблеми взаємозв’язку та взаємовпливу загальних національних цінностей та суспільних інтересів з особистісними цінностями й інтересами окремого студента; толерантності до іншого способу мислення, світогляду, типу культури та її носіїв; *формувального впливу середовища* (природного, інтелектуального, морального, духовного, естетичного) на розвиток національних почуттів, прагнень, мотивів та інтересів студентської молоді [8; 16; 19].

Відображаючи специфічні особливості національної самосвідомості особистості, окреслені принципи визначають зміст, методи та форми організації навчально-виховного процесу з англійської мови, що в результаті забезпечує національну спрямованість моделі.

Висвітлені теоретичні позиції склали концептуальну основу моделі розвитку національної самосвідомості особистості студента, як системи взаємопов’язаних компонентів:

– *когнітивного* (змістово-інформаційного, як засобу поглиблення знань студентів про українську націю та англомовний світ). Взаємозалежними складниками цього компонента є: українознавчий, лінгвокраїнознавчий та міждисциплінарний. Його значущість зумовлена характером впливу навчальної інформації на процес становлення національного світогляду студентів, їхніх морально-етичних та естетичних поглядів і переконань, емоційно-ціннісного сприйняття явищ навколишнього світу. У системі нашої моделі зміст навчальної дисципліни є засобом передачі культурної спадщини та соціального досвіду українського народу молодому поколінню з метою їх засвоєння, використання, подальшого розвитку та примноження.

Побудова змісту навчальної дисципліни «англійська мова» з урахуванням зазначених трьох складників дає можливість моделювати таку систему навчально-виховного процесу, яка «занурює» студента одночасно у три виміри світовідчуття: універсальне, англомовне, національне. Отже, в основу моделі покладено органічно взаємопов’язані системи цінностей: «національні – універсальні», «національні – англомовні». Перевага такого підходу полягає у спонуканні студентів до усвідомлення реальної багатоманітності людського буття, цінності самотутніх культур для духовного міжетнічного взаємозбагачення та спілкування, пізнання власного національного «Я» на тлі багатокультурного світу. Поглиблюючи знання про культуру українського етносу, його історію, звичаї та традиції, українську буттєвість загалом та володіючи іноземною мовою, студент стає рівноправним партнером у спілкуванні з носіями іншомовних культур у сенсі спроможності нести у світ правдиву інформацію про свою Батьківщину, її здобутки, проблеми, прагнення та ідеали;

– *технологічного* (як способу організації навчально-виховної діяльності через діалогові, кооперативні, проблемно-пошукові та ігрові педагогічні технології). В основі окреслених технологій лежить здатність до: передачі етнокультурної інформації; посилення групового «ми-почуття» (ми – українці); розвитку навичок комунікативних умінь (культури міжособистісного спілкування); розвитку соціально-перцептивних здібностей та критичного мислення; залучення студентів до активної творчої навчально-пізнавальної діяльності.

Добір педагогічних технологій здійснюється з урахуванням природи національної самосвідомості як когнітивно-психологічного, емоційно-чуттєвого, інтелектуального утворення, що розвивається та формується через діяльність та спілкування суб’єкта. Цілеспрямоване залучення студентів до вирішення ними доступних проблем, ситуацій, завдань створює умови для

самовираження і водночас дає змогу педагогові формувати якості національно свідомої особистості.

– *соціально-педагогічного* (виховного, як умови суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виховного процесу, організації етнокультурного середовища в процесі навчання іноземній мові). Основним засобом організації навчально-виховного процесу з іноземної мови визначено творчий діалог педагога зі студентами та студентами між собою як процесу спільного пошуку істини, духовних цінностей, ідеалів і зразків життєдіяльності, що сприяє самопізнанню студента, його самореалізації та самоствердження;

– *аксіологічного* (емоційно-ціннісного, як діалектичної закономірності розвитку студента на засадах національних цінностей). Цей компонент моделі передбачає долучення студентів до морально-світоглядних цінностей українського етносу з метою їх осмислення, свідомого вибору та орієнтації на них у житті. Аксіологічний компонент має такі складники: *національна самосвідомість* як форма відображення сукупності національних якостей у студента; *знання та уявлення про український та іноземні етноси*, їхні культурні й духовні національні цінності; *ставлення до українського й іноземних етносів* як внутрішня позиція студента, що відображає взаємозв'язок особистісних та національних цінностей; *вияв національного «Я» у практичній діяльності* як усвідомлена студентом внутрішня позиція та готовність до діяльності відповідно до національних цінностей.

Як засвідчує педагогічна практика, у процесі взаємодії основні елементи моделі формують психолого-педагогічні умови, що забезпечують розвиток та становлення національної самосвідомості особистості студента.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Отже, здійснюючи пошуки оптимальної моделі розвитку національної самосвідомості особистості студента в контексті дисципліни «іноземна мова», ми спирались на такі теоретичні позиції: сучасні підходи української освіти до національного виховання молоді; наукові положення про значущість національної самосвідомості як духовної якості особистості, що визначає її громадянську зрілість; загально-соціальні та психологічні детермінанти розвитку індивіда юнацького віку, що сприяють набуттю рис національної самосвідомості особистості. Визначені концептуальні підходи, покладені в основу теоретичного обґрунтування моделі, дозволили виявити психолого-педагогічні умови розвитку національної самосвідомості особистості студента в процесі навчання іноземній мові.

Водночас слід зазначити, що наше дослідження не вичерпує вивчення та осмислення окресленої проблеми засобами дисципліни «іноземна мова». Ми вбачаємо подальші перспективи наукових пошуків у площині поглиблення міжпредметних зв'язків гуманітарних дисциплін із курсом «іноземна мова» для формування етнокультурного середовища у вищому навчальному закладі, а також підвищення професійної компетентності викладача іноземної мови до розвитку національної самосвідомості студентської молоді.

Список використаної літератури

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитания / Р. Бернс. – М. : Прогресс, 1986. – 423 с.
2. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації (підготовка вчителя до формування виховуючих відносин з учнями) : навч.-метод. посіб. / А. М. Бойко. – К. : ІЗМН, 1996. – 232 с.
3. Братасюк М. Г. Етно-національне відчуження як філософська проблема (іст.-філос. аспект) : дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03 – історія філософії / М. Г. Братасюк – Тернопіль : Терн. пед. ін-т., 1995. – 462 с.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал: підруч. для пед., виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Полтава : Ред. Газ. «Полтав. Вісник», 1994. – 191 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
6. Войтенко В. П. Людина і нація: нотатки генетика / В. П. Войтенко. – К., 1996. – 71 с.
7. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні: пед. концепції / А. Погрібний [та ін.]. – К. : Школяр, 1997. – 149 с.
8. Кучера Т. М. Філософсько-методологічний аналіз процесу становлення та розвитку націй і міжнаціональних відносин : дис. ... канд. філос. наук: 09.00.11 – соціальна філософія / Т. М. Кучера. – К, 1993. – 152 с.
9. Лебедев А. Н. Моделирование в научно-теоретических исследованиях / А. Н. Лебедев. – М. : Радио и связь, 1989. – 224 с.
10. Мартинюк Г. В. Національне виховання: Теорія і методологія : метод. посіб. / Г. В. Мартинюк. – К. : ІСДО, 1995. – 165 с.
11. Національна самосвідомість студентської молоді: (соціолог. аналіз) / Н. Й. Черниш, Ю. В. Васильєва, О. Л. Голяка [та ін.] – Торонто : Вид-во Канад. ін-ту українознавчих студій, 1993. – 158 с.

12. Нельга О. Самосвідомість особистості і її етнічний зміст / О. Нельга // Філософ і соціолог. думка. – 1993. – № 7–8. – С. 41–52.
13. Нечаев В. В. Творческая задача и интеллектуальный решатель: концептуальный подход / В. В. Нечаев // Модели и системы представления знаний : межвуз. сб. научн. тр. – М.: 1990. – С. 49–63.
14. Психологія самоактивності учнів у виховному процесі : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. Й. Боришевського. – К. : 13МН, 1998. – 192 с.
15. Пустотін В. Самосвідомість нації / В. Пустотін // Розбудова держави. – 1993. – № 3. – С. 27–29.
16. Фурса М. Філософія національної свідомості : методолог. аспект / М. Фурса ; НАН України, Ін-т українозн. ім. І. Крип'якевича. – Л., 1996. – 28 с.
17. Шаповал М. Ю. Соціологія українського відродження: Україна / М. Ю. Шаповал. – К., 1994. – 45 с.
18. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон; А. В. Толстых (общ. ред. и предисл.); А. Д. Андреева и др. (пер. с англ.). – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.
19. Ярьсько К. В. Педагогічні принципи як теоретична основа інноваційної діяльності вчителя / К. В. Ярьсько // Нові технології навчання : наук.- метод. зб. – К., 2000. – Вип. 28. – С. 114–119.

Билас Л. М. Розвиток національного самосвідомості особистості студента в процесі навчання англійської мови.

Анотація

Автор статті розкриває педагогічні підходи до розвитку національного самосвідомості особистості студента в процесі навчання англійської мови. Представлено описання теоретичних позицій, які склали концептуальну основу інтегративної моделі розвитку національного самосвідомості особистості студента, а також її компонентів (когнітивного, технологічного, соціально-педагогічного, аксіологічного). Утверджується, що в процесі взаємодії компоненти моделі формують психолого-педагогічні умови, які активізують розвиток даного якості у студентів.

***Ключові слова:** національне самосвідомості, розвиток, особистість, модель розвитку національного самосвідомості особистості студента.*

Bilas L. M. National consciousness development of student's personality in the process of the English language learning.

Summary

The author focuses on the problem of national consciousness development of student's personality in the process of the English language learning. The background of the article is determined by the lack of sufficient studies of the mentioned issue in the context of academic course «The English language».

The aim of the article is to elucidate methodological approaches for organizing teaching-learning process and reveal psychological and pedagogical conditions under which the development of student's national consciousness is stimulated.

Thorough scientific research and analysis of teaching practice made possible to suggest the model of development student's national consciousness in the process of the English language learning which description is given in the article. The model is viewed as a system of four interrelated components: cognitive (contents-informative), technological (communicative, cooperative, problem solving, project pedagogical technologies), socio-pedagogical (educational) and axiological (emotions and values).

It is proved that implantation of the integrated model of national consciousness development of student's personality into the process of learning foreign languages could raise the level of the mentioned quality.

***Key words:** national consciousness, development, personality, model of national consciousness development of student's personality.*